

Optælling af ynglefuglene i 2018 på øerne og kysterne af Odense Fjord viser dramatiske tilbagegange for en række karakteristiske kyst-fugle

Optælling af ynglefugle på øerne og langs kysterne af Odense Fjord 2018

Ynglefuglene på alle øerne i Odense Fjord og alle kysterne af fjorden er optalt i 2018. Optællingerne er foretaget fra maj til juni 2018.

Optællingernes pålidelighed

Optællingerne på øerne, som er foretaget fra afstand ved at optælle fuglene på øerne, skønnes pålidelige, undtagen optællingerne af rugende ederfugle, som ikke kan foretages uden at besøge selve øerne. I stedet for er antallet af ederfuglekuld noteret i hele fjorden. Øen Vigelsø's fugleliv er dog optalt ved 2 besøg på selve øen i yngletiden. Alle fjordens kyster er gennemgået.

Øerne i Odense Fjord.

Som sammenligning for ynglefugletallene i 2018 haves gode optællinger af ynglefuglene på øerne og kysterne, der blev foretaget for Fyns Amt i 1999. Tallene på øerne og kysterne fra dengang ses nedenfor.

Tabel 1. Optælling af fuglene på henholdsvis øerne og langs kysterne i og ved Odense Fjord i 2018 og 1999. Tal er opgivet i par. Lappedykkere, svømmeænder og spurvefugle er ikke optalt. Arter i tilbagegang er skrevet med rødt, mens fremgang er grøn.

Art	Øerne 2018	Kysterne 2018	I alt 2018	Øer og kyster 1999
Skarv	268		268	
Knopsvane	22	9-10	31-32	147
Grågå	12	96	108	1
Gravand	2	6-7	8-9	65
Ederfugl	214 Vigelsø		214	696 Vigelsø +493=1189
Rørhøg		2	2	2
Strandskade	5-7	14-17	19-24	95
Rødben	1	34-36	35-37	151
Klyde	5	3	8	116
Vibe	0	44-50	44-50	123
Stor Præstekrave	2-3	6-7	8-10	54
Lille Præstekrave	1?	2	2-3	2
Hættemåge	0	1682	1682	6000
Stormmåge	38	1	39	456
Sildemåge	8		8	10
Sølvmåge	1060-1102		1060-1102	525-555
Svartbag	17		17	22-23
Havterne	172	0	172	205
Dværgterne	2		2	1

Sammenligning af ynglefuglene i og ved Odense Fjord i 2018 med 1999.

Store tilbagegange på øerne – for nogle arter nærmest katastrofalt

Kigger man ned over listen af ynglefugle på øerne, og sammenligner bestandene i dag (2018) med bestandene i 1999, springer det i øjnene, hvor meget en række ynglefugle er gået tilbage. Der er tale om tilbagegange over næsten hele linjen: **Knopsvane** (tilbagegang 84 %), **Gravand** (tilbagegang 87 %), **Ederfugl** (tilbagegang kan ikke beregnes, da der kun er tal fra Vigelsø), **strandskade** (tilbagegang 81-86 %), **rødben** (tilbagegang 98 %), **klyde** (tilbagegang 95 %), **vibe** (tilbagegang 100 %), **stor præstekrave** (tilbagegang 63-75 %), **hættemåge** (tilbagegang 100 %), **stormmåge** (tilbagegang 91 %) og **havterne** (tilbagegang 16 %).

To ynglefugle er helt forsvundet fra Odense Fjord som ynglefugle, nemlig **splitternen** og **Fjordternen**. Desuden har havternen helt forladt den beskyttede del af Odense Fjord, nemlig Natura 2000 området og er flyttet til den ikke beskyttede del af fjorden. **Hættemågen** yngler nu ikke mere på øerne i Odense Fjord, men er – i kraftig reduceret antal - flyttet til fastlandet, ind bag digerne.

Dog også arter i fremgang

Et par ynglefuglearter er indvandret fordi bestandene i landet som helhed er steget kraftigt. Det har naturligvis smittet af på Odense Fjord. Skarven er begyndt at yngle. Endvidere er antallet af ynglende grågå steget. Dette følger landsbestanden. Desuden er bestanden af sølvmåge steget.

Store tilbagegange langs kysterne – især for vadefuglene

Ved at sammenligne, er det slående, hvor meget vadefuglene er gået tilbage på kysterne af Odense Fjord i de 19 år der er gået siden optællingen i 1999: Strandskade (tilbagegang 71-81 %), rødben (tilbagegang 65-67 %), klyde (tilbagegang 70 %) og stor præstekrave (tilbagegang 85-87 %). Hættemågen, som tidligere yngede på øerne i Odense Fjord er flyttet til fastlandet, ind bag digerene, men er gået kraftigt tilbage med 72 %.

Grågås er gået frem

Grågåsen er nu en talrig ynglefugl ved Odense Fjord, ligesom arten er gået frem over hele landet.

Årsager til de store tilbagegange hos mange ynglefugle i Odense Fjord

Der er som regel altid en forklaring på forandringerne i fuglefaunaen. Somme tider er forklaringerne oplagte, andre gange er forklaringerne sværere at se og kan kun blive kvalificerede gæt.

For øernes vedkommende

1. En række øer er under mere eller mindre kraftig erosion, sandsynligvis pga. klimaforandringerne, og nogle er næsten forsvundet. Øer under erosion er f.eks. øerne Ægholm og Trindelen ved Hofmangsgave, Roholm, Pludderholm, Vigelsø Kalv, Dueholmen og Hvenegårds Holm.
2. I bugten nord for Bregnerør er "Skovholmen", som tidligere husede mere end 350 par havterner, mere eller mindre blevet landfast, så ræven kan komme derover.
3. En mulig stigende rævebestand betyder, at rævene vandrer ud på de øer, hvortil de kan gå ved lavvande – eller hvor de kan gå over isen til øerne. Derved forsvinder ynglefuglene. Det gælder øerne Ægholm, Trindelen, Kyholm, Dørholm, Vigelsø, Tornø og Skovholmen.
4. Det er ikke unormalt mere, at der er et eller flere sommerhølvande, hvor nogle øer overskyldes, således at ynglefuglenes æg og unger ødelægges. Derved er de laveste øer i fare og Vigelsøs Inddæmning, som tidligere var sikker i relation til hølvande, er nu væk, bortset fra den 4 hektar nye kunstige ø her.
5. En stigende bestand af sølvmåge samt indvandring af havørn *kan* være medvirkende årsager til faldende ynglebestande af flere kystfuglearter, ligesom disse fugle kan påvirke ynglesuccessen.
6. Det manglende ålegræs på fjordbunden er med stor sandsynlighed en medvirkende årsag til at ynglebestanden af knopsvaner er faldet kraftigt.

Tilfældet Vigelsø

1. Ved stormen Bodil i 2013 blev Vigelsøs Inddæmning, som var en særdeles vigtig ynglelokalitet for mange kystfugle sat under vand. Derved forsvandt kombinationen af 15 hektar strandeng, 30 hektar højjordsenge og 40 hektar lavvandet strandsø. I stedet har Naturstyrelsen etableret 15 hektar strandeng.
2. Det har ført til nedgange i antallet af flere ynglefugle, f.eks. er antallet af gravandekuld faldet fra 37 til 2. Desuden er hølvandssikre ynglelokaliteter for havterne, fjordterne og klyde forsvundet, jævnfør ovenfor.

For kysternes vedkommende (+ selve fjorden)

Ulovlig vandscootersejlad i fjorden er en trussel for den ynglende ederfuglebestand

1. Den (tidligere) store – en af landets større – ederfuglebestand er afhængig af at ungerne og deres forældre kan ligge fredeligt og fouragere efter krebsdyr og senere, når de er blevet større, efter muslinger. Derfor er det betænkeligt, at der i 2017 flere gange er iagttaget ulovlig vandscootersejlad i Odense Fjord. Her ligger i august-september måned op til 5.-6.000 ederfugle, sandsynligvis Fyns største bestand af ederfugl på netop dette tidspunkt. Ederfuglene, hvoraf størstedelen endnu ikke kan flyve, er derfor særlig sårbare overfor hurtig, uforudsigelig sejlad som vandscootersejlad.
2. Store dele af de udyrkede arealer, hvor der bl.a. yngler vadefugle er under tilgroning, bl.a. det nye vådområde som Odense Havn har etableret i Lumby Inddæmmede Strand. Dele af engene i det statsligt ejede Fjordmarken er utilstrækkeligt plejede. Videre er store dele af engene langs Odense Kanal og Seden Strand i tilgroning, f.eks. de kommunalt ejede arealer Bispeeng og Munkemade, engene langs Odense Å's udløb, Småstenskrog, Kærby Fed og Geels Å. Når engene gror til, bliver de uegnede til ynglende vadefugle.
3. Noget tyder på at rævebestanden er steget 1999 til 2018. F.eks. udgør ræve i yngletiden et stort problem i Fjordmarken, Ølundgård og Stige Ø Nord m.v. Tilstedeværelse af ræve i yngletiden kan holde de ynglende vadefugle væk fra lokaliteterne.
4. Tørre forhold på nogle lokaliteter kan få de ynglende vadefugle til at afholde sig fra at yngle på en given lokalitet. F.eks. tørrer Engsøerne i Naturstyrelsens ejendom Fjordmarken ud i løbet af yngletiden, hvorfor vadefuglene må opgive.
5. Slambassinnet mellem Stige og Klintebjerg var tidligere en 10 hektar stor sø, hvor der yngede op til 9 par gravænder og 10 par troidænder, foruden mange vadefugle. Denne lokalitet har nu i et par år været delvis opfyldt, så den 10 hektar store vandflade er forsvundet og dermed er de fleste af ynglefuglene forsvundet.

Fremtidige forhold man bør være opmærksom på – øget aktivitet i kystzonen, bl.a. i form af sheltere kan være en trussel mod de ynglende kystfugle

Kerteminde Kommune havde i 2018 planer om at etablere sheltere i bugten nord for Bregnør, men ingen lodsejere ville være med. Det kan være en heldig situation, for kommunen har åbenbart besluttet at man ville have sheltere uden at undersøge konsekvenserne først. Netop bugten nord for Bregnør huser Fyns måske største ternekolonier og Nordfyns eneste yngleforekomst af dværgterne. Desuden er det en af de lokaliteter, hvor der stadig er en del rødben, strandskade og stor præstekrave.

Det er klart, at f.eks. kajaksejlad til sheltere og færdsel i form af spadsereture langs kysten i forbindelse med overnatningen er yderligere en aktivitet, som er skadelig for de sårbare ynglende kystfugle.

LØSNING AF PROBLEMERNE FOR YNGLEFUGLENE I OG VED ODENSE FJORD

Nye levesteder

1. På grund af erosion af øer og at nogle øer bliver landfaste, bør der etableres en række sikre øer på steder, hvor der tidligere har været øer, før de store inddæmninger. Kerteminde Kommune har foreslået, at et par af øerne i bugten nord for Bregørk kan gøres sikre for ynglefuglene ved at uddybe farvandet mellem øerne og kysten og lægge materialet op på øerne, så de bliver højvands sikre i de hyppigere sommerhøjvande.
2. Dele af helt nye etablerede øer skal gøres så høje, at de ikke overskyldes af sommerhøjvande.
3. Vigelsø 40 hektar lavvandede ferskvandssø og opfyldningen af den 10 hektar store sø i Slambassinet har givet væsentlige ulemper for fuglelivet. Selv om der er genskabt andre vådområder i perioden, f.eks. ved Ølundgård, har dette ikke kunnet opveje tabet af Vigelsø lavvandede ferskvandssø.
4. Hvis den negative udvikling for en række kystfugle skal vendes, kan en del af løsningen være genskabelse af nogle af de mange enge og søer, som der tidligere var ved Odense Fjord. De mange arealer under havets overflade der er i dag på grund af de mange inddæmninger, giver utallige muligheder for genopretning. Disse muligheder er beskrevet i et selvstændigt notat.

Løsning af klimaudfordringen for fuglene

Når vandstandene stiger på grund af klimaforandringerne, bliver de laveste strandenge overskyldt. Derfor bør der etableres en række erstatningsbiotoper bag digerne, som ikke overskyldes af havet. Netop de mange inddæmninger af lavtliggende arealer der i dag ligger beskyttet bag diger, kan som ovenfor nævnt genskabes som søer og enge. Det vil give fuglene et sikkert levested bag dæmningerne, så deres levesteder ikke overskyldes.

Bedre naturpleje

På en lang række lokaliteter er der behov for en mere målrettet naturpleje, således at ynglefuglene tilgodeses. Dette skal ske ved at arealerne afgræsses, således at vegetationen er kort ved yngletidens begyndelse. Man kan starte med de statsejede arealer i Fjordmarken og de kommunalt ejede arealer i Bispeengen og Munkemaden, som bør naturplejes langt mere målrettet mod fuglene, herunder især vadefuglene.

Ingen træer eller levende hegn i og nær enge

Træer i og tæt op ad engene betyder i mange tilfælde alvorligt forringede forhold for ynglende vadefugle. Dette er f.eks. tilfældet i den statsejede Fjordmarken, Stige Ø Nord og Geels Å.

Træer i engene og tæt på disse bør fjernes, da ynglende krager mv. er en del af trusselsbilledet mod f.eks. vadefuglene.

Mere vand på fuglenes levesteder

Vand er essentielt for de fleste kystfugle, herunder vadefugle. Ynglende klyder og rødben – og andre vadefugle – foretrækker – eller ”kræver” vand, hvor de kan føre deres unger hen for at fouragere. Særlig udpegningsarten klyde er snævert forbundet til vand.

På flere lokaliteter mangler der vand. Dette gælder især på Statens Fjordmarken, hvor Engsøerne tørrer ud midt i yngletiden, hvorfor f.eks. klyderne forsvinder pga. vandmangelen.

Ålegræs på fjordbunden

Det manglende ålegræs – og havgræs – på fjordbunden er med stor sandsynlighed en af årsagerne til kollapset i knopsvanebestanden. Genskabelse af ålegræsset i Odense Fjord er derfor af stor vigtighed.

Regulering af ræv

Tilstedeværelse af ræv i yngletiden er et alvorligt problem for ynglefuglene. Særligt på øerne er ræve stærkt problematiske. På Statens Ø Vigelsø har forekomst af ræve i yngletiden ført til kollaps af splitterne,- og hættemågekolonierne. Også på Dørholm har ræven lagt de tusindtallige fuglekolonier øde.

På fastlandet er ræve med stor sandsynlighed medvirkende årsag til vadefuglebestandenes kollaps på Stige Ø Nord. Hvis man ønsker at styrke fuglelivet på øerne, må problematikken med ræv ses i øjnene og det kan blive nødvendigt at regulere rævene.

Styring af friluftslivet i yngletiden

Det kan være svært at kvantificere om friluftslivet er steget i perioden 1999 til 2018. Friluftsliv på nogle strækninger i yngletiden *kan* være problematisk. Der bør laves en analyse, der skal vise om der er behov for styring af friluftslivet i yngletiden på nogle af lokaliteterne.

Som et eksempel på at der *er* behov for styring af fuglelivet, kan nævnes Kerteminde Kommunes planer om shelters på østsiden af Odense Fjord. Her findes fjordens eneste kolonier af ynglende havterne og her findes udpegningsarten klyde samt bestande af ynglende vadefugle. Hvis der laves shelters her, må man forvente at de overnattende gæster selvfølgelig skal ud at gå en tur, herunder på steder, hvor fjordens sårbareste ynglepladser findes. Shelters – eller stier – her, vil følgelig risikere at jage de sidste forekomster af sårbare udpegningsarter og truede vadefugle væk!

Det anbefales derfor IKKE at placere shelters ved Odense Fjord, bortset fra på robuste lokaliteter. Der er f.eks. shelters på Stige Ø gamle losseplads, hvor de ikke skader sårbare fugle.